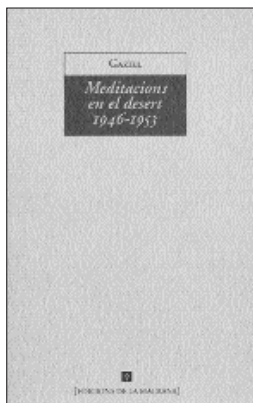

Testimoniatge d'una època amarga

Gaziell,
Meditacions en el desert (1946-1953),
Edicions de la Magrana,
Barcelona 1999.

Agustí Calvet (Gaziell), nascut en 1887 –sis anys després que Eugeni d'Ors i vuit abans que Josep Pla–, fou membre de l'anomenada segona generació de l'Institut d'Estudis Catalans, amb figures de la talla de Ramon d'Abadal, Pere Bosch i Gimpera, Josep Carner... Tot semblava indicar que aquest camí també seria el de Gaziell, doctorat en filosofia. Però els esdeveniments prengueren un gir imprevisit quan, trobant-se a París, fou nomenat per Miquel dels S. Oliver, director de La Vanguardia, corresponsal per a cobrir la Gran Guerra. L'èxit dels seus articles li permeté d'entrar de ple en el periodisme professional. Entre 1918 i 1936 la projecció pública de Gaziell assoleix un veritable crescendo, especialment a partir de 1933, quan arriba a la direcció de La Vanguardia i n'accentua la catalanització.

La guerra de 1936-1939 va segar la seva brillant carrera periodística. Començaren, doncs, uns llargs anys de silenci que, paradoxalment, feren aflorar l'escriptor en català que covava dins Gaziell. Fent gala d'una gran maduresa intel·lectual i d'un catalanisme integral, que desmentia antigues falses imputacions, es convertia en un del més

brillants escriptors contemporanis.

Meditacions en el desert (1946-1953), escrita en plena postguerra, és una obra imprescindible per a conèixer el nou Gaziell, el qual s'explica amb una prosa natural i desproveïda de passats postissos, que, com més d'un crític ha fet notar, podria constituir la base d'un català periodístic molt més genuí del que avui impera. *Meditacions en el desert* és, segons el mateix autor, com una mena de dietari intel·lectual que el va refugiar de la tristesa durant set dels gairebé vint anys que va viure a Madrid.

S'hi fa present una idea obsessiva: el punyent desgany per la pèrdua de les esperances de derrocar el franquisme a través d'una intervenció aliada. Constatava com aquells que havia considerat amics acollien el règim franquista per un mer interès pragmàtic en relació amb el nou sistema de forces establert, i com «els ingenus i pobres fidels de la causa triomfant», en paraules del mateix Gaziell, eren deixats de banda, «més desemparats i tristos que mai». Alhora, també podia comprovar, amargament, com molts membres de la classe intel·lectual de l'Estat feien el joc ignominiosament al règim franquista. La sorpresa i el desencís expressats per l'autor davant aquestes conductes no eren més, al capdavall, que la conseqüència de la ingenuïtat d'haver cregut que la dignitat i els principis liberals estaven per damunt de les contingències i les necessitats quotidianes. I això no era tot. Atès que els intel·lectuals espanyols liberals –des d'Unamuno a Ortega, passant per Américo Castro, Albornoz o Salvador de Madaíria– primer de tot eren espanyols, poca cosa se'n podia esperar quant a la comprensió d'una Catalunya vençuda i escarnida; al contrari, la derrota de Catalunya en mans del franquisme era una de les poques coses que internament aprovaven, i que Gaziell, malgrat les profundes crítiques expressades, mai no acabà de capir del tot.

Paral·lelament, descabdella

un discurs ideològic intemporal presidit per un principi fatalista de la condició humana. Un discurs on les crítiques al marxisme alternen amb els elogis a l'esperit del segle XVIII i amb els judicis apocalíptics sobre la desaparició del liberalisme i de la burgesia democràtica atacada pels totalitarismes. El fatalisme de Gaziell estava basat –no costa gaire d'endevinar-ho– en la constatació del declivi d'un món que ell mateix encarnava: el món de la burgesia liberal europea, que semblava a punt d'ensorrar-se per la pressió de l'home massa. Paradoxalment, l'autor encarnava aquests valors liberals en un estat on la burgesia pròpiament dita amb prou feines havia existit o actuat com a tal. L'Estat espanyol, a més, sempre havia combatut contra els principis fonamentals d'Europa: racionalisme, científisme, llibertat de pensament...

Com a mostra del fatalisme que destil·len aquestes *Meditacions* de Gaziell, tenim la seva definició de la història com «una autèntica i espantosa tragèdia [...] la resultant d'una vil i immunda barreja, per damunt de la qual són desplegadas les banderes més enlluernadores i els lemes més purs, mentre part dessota corren, igual que escurçons i escorpins, el crim i la traïció, l'egoisme i la mentida». Més concisament, declara que «la història és pura zoologia». Tot i això, sempre queda un petit espai per a l'esperança; el menyspreu vers els ingredients metafísics de l'actuació humana no arriba al nivell absolut que mostra el seu contemporani Pla, el qual menysprea per inútil tot allò que no vingui marcat per l'interès immediat. L'autor mateix ens en dona pistes quan, davant l'espectacle ofert per la història humana, afirma: «Per salvar la pell cal el cor fort.» És a dir, encara hi ha una possibilitat; si «som forts» ens en podem sortir. No endebades Gaziell va ser deixeble de Bergson, un dels principals representants del corrent filosòfic vitalista, basat en l'experiència, l'acció, la creativitat i l'impuls vital. Bergson entenia la vida com a vida biològica, però també creia que l'élan vital es trobava per sobre de la mera

matèria. D'aquí la possibilitat, amb un impuls suficient, de poder llaurar el nostre propi esdevenidor, fins i tot travessant un desert...

També es consagren moltes pàgines al voltant d'alguns dels temes centrals de l'autor: Espanya, Catalunya i les causes del caràcter efímer de la democràcia en el conjunt de l'Estat, amb la Guerra Civil com a teló de fons. Gaziell no s'està de criticar furibundament el paper –millor dit, el no-paper– de la burgesia, tant per la manca de suport a la República com per la seva incapacitat congènita de regentar l'Estat. Una burgesia que, segons ell, «més embrutida que mai, sols pensa a enriquir-se i anar tirant». En el seu amarg repàs de la història catalana i espanyola més immediata, no se salva ningú, ni el mateix Cambó, paradigma de la intrínseca impotència del catalanisme de dretes per a resoldre les contradiccions més íntimes i de la incapacitat congènita dels catalans per a influir a Espanya. Aquesta incapacitat aniria relacionada amb la incompatibilitat profunda amb el poble castellà, essencialment antiburgès i imbuït d'uns valors molt diferents dels de la resta de pobles europeus.

En definitiva, *Meditacions en el desert* és un gran llibre, escrit amb profunda dignitat moral en una època sòrdida i de claudicacions. L'autor, a part de fer profundes reflexions, no s'estalvia de denunciar la prostitució dels intel·lectuals hispànics davant el franquisme, ni la baixesa moral de certs polítics de països democràtics en consentir la continuïtat d'aquell abjecte règim. Com molt bé afirma Pere Gimferrer en el pròleg de la darrera edició, «el que deia Gaziell era incòmode llavors i encara ho és ara». Encara ho és perquè no s'han dissipat del tot els efectes d'aquells silencis i claudicacions, i perquè –cosa molt més greu–, segons sembla, en aquest Estat, es tornen a reproduir actituds semblants –degudament posades al dia– per part dels intel·lectuals contemporanis. ♦

Joaquim Torrent